בס"ד. שיחה מוצאי ש"פ מטו"מ, מבה"ה מנחם-אב ה'השל"ט.

<u>הנחה הה' בלתי מוגה</u>

א. ס'איז דאך א ההוועדוה וואס איז פארבונדן מיט שבת מברכים חודש אב - וואס אלעמאל איז שבת מברכים חודש אב אין פ' מסעי (אדער עכ"פ קרוב צו פ' מסעי), ווי דאס איז בקביעות שנה זו, אז שבת מברכים חודש אב איז אין פ' מטו"מ.

וואס ר"ח אב האט א שייכות מיוחדה מיט פ' מסעי - ווייבאלד אז אין פ' מסעי רעדט זיך וועגן דער הסתלקות פון אהרן וואס איז געווען אין ר"ח אב - "בחודש החמישי באחד לחודש"[1].

[וואס דאס איז פון די איינציקע ערטער אין "כתבי קודש" (ובפרט אין חומש) וואו מ'געפינט אז עס ווערט דערמאנט בדיוק דער יום ההסתלקות; מ'געפינט דאס ניט בנוגע צו משה, און ניט בנוגע צו מרים (בא זיי דארף מען מאכן חשבונות אויף צו וויסן ווען איז דער יום ההסתלקות שלהם), מערניט ווי בנוגע צו אהרן - דער כהן גדול].

ד.ה. אז לויט דעם סדר אין קריאת התורה [וואס אין דערויף זיינען דא דעות אז מ'פארענדיקט קריאת כל התורה במשך פון שלש שנים (אדער שלש וחצי שנים), ווי עס ווערט אראפגעבראכט אין רמב"ם[2] - עס איז אבער דא דער סדר] וואס איז נקבע געווארן און נתפשט געווארן, אז בכל שנה ושנה פארענדיקט מען קריאת כל התורה -

קומט אוים אז די קריאה פון פ' מסעי (וואו עס רעדט זיך בגלוי וועגן "בחודש החמישי באחד לחודש") ווערט געלייענט אין דער צייט וואס איז קרוב צו ר"ח אב, ובמילא אויך צו שבת מברכים חודש אב.

ב. אע"פ אז אין תושב"כ ווערט דער חודש אנגערופן "חודש <u>החמישי</u>". ווארום "שמות החדשים עלו עמהם מבבל"[3] - איז דאך אבער ידוע אז אין דערויף (וואס "שמות החדשים עלו עמהם מבבל") זיינען דא צוויי פירושים:

איין פירוש איז - אז "שמות החדשים" זיינען טאקע געווען אויך פריער מ'האט זיך אבער ניט גענוצט מיט זיי און מ'האט זיי פארגעסן. און דערנאך ווען "עלו מבבל", האט מען זיך דערמאנט די "שמות החדשים".

און אפי' לויטן צווייטן פירוש אז דעמולט זיינען די

- "שמוח -

----

1) פרשתנו לג, לח. 2) הל' תפלה רפי"ג. 3) ירושלמי ר"ה פ"א ה"ב. ב"ר פמ"ח. ס. תוד"ה מדברי - ר"ה ז, א.

"שמות החדשים" נתחדש געווארן - איז מה-ראך אז די גמרא איז מפרש די ר"ת פון א ווארט אין לשון פרס וכיו"ב, אז דאס איז מרמז אויף ווערטער אין לה"ק (ווי מ׳געפינט אין כתובות[4] ובכ"מ),

ביז ווי מ׳געפינט אין מדרש[5] אז דער ווארט "אנכי" וואס שטייט אין דער התחלה פון דעם דיבור הראשון פון עשה"ד - איז "לשון מצרי", דאס איז א ווארט אין "לשון מצרי",

[בדוגמא ווי מ׳געפינט אין תושב"כ רעם ווארט "יגר שהדותא"[6], וואס דאס איז "תרגומו של גלעד"[7], ועד"ז געפינט מען דעם ווארט "טוטפות"[8], ועד"ז "הפיל <u>פור</u> הוא הגורל"[9], וכיו"ב],

איז עאכו"כ בנוגע צו "שמות החדשים", אז אפי׳ לויטן פירוש אז דעמולט זיינען זיי נתחדש געווארן - זיינען אבער דא אין דערויף די אלע פירושים און רמזים און גימטריאות וכו׳, ווי עס ווערט געבראכט אין מדרשים, און אין ספרים פון גדולי ישראל וואס "רוח ה׳ (רוה"ק) דבר בם"[10].

ג. דער ענין פון הסתלקות אהרן הכהן האט א שייכות מיוחדת מיט "חודש החמישי":

ס׳איז מבואר בכ"מ[11] אז אין דעם מספר פון ה׳ (חמשה) זיינען דא צוויי קצוות:

בכלל איז דער גאנצער סדר השתלשלות אויסגעשטעלט אין מספר ד׳: עס זיינען דא ד׳ עולמות, און כנגד די ד׳ עולמות זיינען דא ד׳ דרכים אין תורה, און דאס איז פארבונדן דערמיט וואס אין שם הוי׳ (מלשון מהוה[12]) זיינען דא ד׳ אותיות.

און דערנאך איז דא דער מספר פון ה׳ - וואס אין דערויף זיינען דא צוויי פירושים וועלכע זיינען אין צוויי קצוות:

א) דער ענין פון ה׳ איז <u>למטה</u> פון דעם ד׳, ב) דאס נעמט זיך פון אן ארט וואס איז <u>למעלה</u> פון דעם ד׳, בדוגמא

- ווי -

----

4) י, סע"ב. 5) תנחומא באבער יתרו טז. יל"ש יתרו רמז רפו (קרוב לתחלתו). 6) ויצא לא, כז. 7) פרש"י עה"פ.
8) בא יג, טז. פרש"י עה"פ - מסנהדרין ד, ב. 9) אסתר ג, ז.
10) ע"פ ל׳ הכתוב - ש"ב כג, ב. וראה אורים והוכים בהגהותיו ל"תקפו כהן" ס"ק קכד (כח, ד). הובא בשו"ה הצ"צ חיו"ד סקע"ו ה"ג בתחלתו. 11) ראה אוה"ת דרושים לסוכות ע׳ א׳תשנ ואילך.
12) ראה זח"ג רנז, ב. שעהיוה"א רפ"ד. ועוד.

<u>הנחה הה׳ בלתי מוגה</u>

ווי דער קוצו של יו"ד וואס איז למעלה פון דעם יו"ד.

ובדוגמא ווי עס ווערט געבראכט אין חסידות בכ"מ די צוויי פירושים וואס זיינען דא אין מספר י"ג:

אין קדושה איז יעדער ענין אויסגעשטעלט פון יו"ד, און דערנאך זיינען דא די ג' פון י"ג, וואס זיי באווייזן אויף: א) די ג' שלמעלה מהיו"ד - "שלשה ראשי ראשים"[13], ב) די ג' שלמטה מהיו"ד - די ג' עולמות בי"ע וואס זיינען למטה פון עולם האצילות (מספר עשר).

און אויף דערויף זאגט מען אז הא בהא תליא - ווארום דער גבוה גבוה ביותר איז מהקן דעם התחון תחתון ביותר.

ועד"ז לאידך גיסא: דאס גופא וואס ער איז התחון התחון ביותר. איז עס דערפאר וואס ער איז אראפגעפאלן פון שרשו ומקורו וואס איז גבוה גבוה ביותר: דאס זיינען די ניצוצי קדושה וועלכע זיינען אראפגעפאלן פון גבוה גבוה ביותר אין דעם מטה מטה ביותר, כידוע דער משל פון נפילת האבן שבראש החומה[14].

ד. עפ"ז וועט מען פארשטיין די שייכות פון דער הסתלקות פון אהרן הכהן מיטן "חודש החמישי":

ענינו פון א כהן בכלל, ובפרט א כהן גדול איז - המשכת אלקות בעולם.

און אויף דערויף זאגט מען אז ווען עס קומט דער "חודש החמישי באחד לחודש". איז ער עולה למעלה מעלה, ביז צו שרשו ומקורו. ביז צום מקור ושורש העצמי. כמבואר אין אגה"ק[15], און אויך אין דרושי הילולא פון רבותינו נשיאינו שלאח"ז.

און דערנאך ווערט עס נמשך למטה. אפי' אין אזא ארט וואס מהם קרבנות קענען דארטן ניט אויפטאן[16], ד.ה: אז עס קומט אראפ די המשכה פון למעלה מעלה ביותר ביז למטה מטה ביותר.

און דאס איז די שייכות מיט "חודש החמישי" - וויבאלד אז דער מספר פון ה' באווייזט אויף דער המשכה פון אן ארט וואס איז למעלה מד' אין אן ארט וואס איז למטה מד'.

ה. דעם חיבור ושייכות צווישן דעם גבוה גבוה ביותר מיטן - מטה -

----

13) פרדס שער הצחצחות פ"א (הובא בסה"מ ה'ס"ה ע' 140).
14) ראה לקו"ת פרשתנו פא, ב. דרמ"צ קצ, א ואילך. ועוד.
15) סי' ז"ך וביאורו. ובסי' כח. 16) ראה שם סכ"ח.

מטה מטה ביותר - זעט מען אויך אין די טעג פון "חודש החמישי":

אין "חודש החמישי" איז דא דער טאג פון חמשה עשר באב, וואס אויף אים שטייט[17]: "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב כו'" - וואס דאס איז פארבונדן דערמיט וואס דער טאג פון חמשה עשר באב קומט לאחרי גודל הירידה פון דעם טאג פון תשעה באב[18].

וכמדובר כמ"פ אז איינער פון די טעמים אויף דעם וואס "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב" איז - דערפאר וואס בשעת ס'איז געווען דער "קיימא סיהרא באשלמותא" פון חודש אב, האט מען געוואוסט אז עס זיינען זיכער בטל געווארן און נהתקן געווארן די ענינים וואס זיינען פארבונדן מיט תשעה באב[19],

[עס דארף טאקע האבן א ביאור - ווארום אפי' איידער עס ווערט "קיימא סיהרא באשלמוהא", ווערט דאך שוין אויך א שינוי אין מצב הלבנה, קען מען דאך שוין וויסן אז מ'האלט שוין נאך תשעה באב,

אבער אעפ"כ. אזוי שטייט בפירוש אין מדרש, און עס ווערט אראפגעבראכט אלס א טעם אויף דעם וואס "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב"].

וואס דערפון איז פארשטאנדיק. אז דער גודל העילוי פון חמשה עשר באב, איז פארבונדן דערמיט וואס דאס קומט לאחרי הירידה פון תשעה באב.

ו. פון יעדער ענין דארף דאך ארויסקומען א הוראה בפועל - ועד"ז בעניננו:

ווען עס קומט דער "חודש החמישי באחד לחודש", קען צו אים קומען דער "קלוגינקער" און וועלן אריינווארפן אים אין עצבות, און נאך נידעריקער: אין יאוש, טענה'נדיק אז וואס וועט מען שוין אויפטאן נאך דערויף וואס עס זיינען שוין דורכגעגאנגען אזוי פיל און אזוי פיל יארן, און אזוי פיל עבודות קדושות פון אזוי פיל צדיקים, און אעפ"כ איז אנגעקומען דער "חודש החמישי באחד לחודש" (ועד"ז - שבת מברכים שלפניו) און "אנחנו לא נושענו"[20]!

- דאגט -

---

17) תענית כו. ב. 18) ראה ד"ה נחמו עה"ר (סה"מ עת"ר ס"ע רכט ואילך). וראה גם רשימות הצ"צ לאיכה בסופן (אוה"ת נ"ך כרך ב ע' א'צו). 19) איכ"ר פתיה' לג. ירושלמי סוף תענית. הובא בפרש"י והוס' תענית ל, ב. רשב"ם ב"ב קכא, סע"א. 20) ירמי' ח, כ.

דאגט מען אים גלייך אז אין דער קריאה התורה פון פרשת מסעי ווערט דערציילט וועגן אהרן כה"ג - אז כל "פעולתו אשר עבד בה"[21] במשך כל ימי חייו, איז געשטאנען אין דעם טאג ("בחודש החמישי באחד לחודש") בגלוי, און עס האט פועל געווען פעולתו,

און וויבאלד אז "התורה היא נצחית"[22], איז פארשטאנדיק אז עס ווערט אויפגעטאן מידי שנה בשנה, ווען עס קומט דער "חודש החמישי באחד לחודש".

און דעמולט איז זיכער אז ילך לבטח דרכו, און נאכמער: ער ווערט מקיים זיין דעם ציווי פון "עבדו את ה' בשמחה"[23] אין דעם אופן וואס מ'מעג מקיים זיין אין די ג' שבועות (און אין די תשעה ימים) וואס וויבאלד אז מ'מעג מקיים זיין דעם אופן השמחה, איז מען מחוייב מקיים זיין דעם אופן השמחה - ווי ס'איז פארשטאנדיק פון רמב"ם[24] דער גודל המעלה פון עבודה בשמחה.

ז. "והמעשה הוא העיקר"[25] - אז ווען מ'קומט צו די ג' שבועות, און אין זיי גופא קומט מען שוין צו שבת מברכים חודש אב (וואס דעמולט דערמאנט מען זיך אויף ר"ח אב) - דערמאנט מען זיך גלייך אז פאר דעם נאמען פון "אב" זאגט מען "מנחם (אב)"[26],

און גלייך נאך דערויף זאגט מען אז דער חודש זאל זיין "יהיים ולשלום ששון ולשמחה לישועה ולנחמה",

און מ'איז מסיים "ונאמר אמן" - כמדובר כמ"פ באריכה אז דער ענין פון "אמן" באווייזט אז אין דערויף זיינען ניט ביי קיינע ספיקות.

ובכן תהי' לנו, אין אן אופן אז אין ענין יוצא מידי פשוטו.

ח. ובמדובר כמ"פ אז דורך דערויף וואס מ'ווערט מוסיף זיין אין דעם ענין פון "משפט"[27] - דער ענין פון לימוד התורה ("הלכתא")[28], און אין דעם ענין פון "צדקה", מתוך שמחה וחיות - ווערט דאס ממהר זיין דעם ענין הגאולה,

וואס דאס איז א הוספה אין דעם ענין הגאולה - ווארום

- דורך -

----

21) ל' אדה"ז באגה"ק סי' ז"ך (קמו, א). 22) תניא רפי"ז.
23) תהלים ק, ב. 24) סוף הל' לולב. 25) אבות פ"א מי"ז.
26) ראה לקו"ש ח"ב-י"ג הבוז תשל"ח סוס"ג ובהנסמן שם הע' 37. 27) ישעי' א, כז. 28) לקו"ת דברים א. סע"ב. שם, ד.

הנחה הת' בלתי מוגה

דורך דערויף וואס די גאולה קומט מיט איין טאג פריער (און ניט ערשט אויף מארגן ח"ו), איז עס א הוספה אין ימי הגאולה, ועאכו"כ ווען מ'איז ממהר די גאולה מיט כמה ימים, און כמה וכמה ימים.

וכן תהי' לנו - אז מ'וועט מוסיף זיין אין "אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל"[29], וואס "התורה היא נצחית", ד.ה. אז בשעה זו ובמקום זה איז משה רבינו עומד ומדבר אל כל ישראל, ובפרט אז מיט כו"כ שעות לפנ"ז, אין דעם זמן פון "רעוא דרעוין", האט מען אנגעהויבן לייענען די פרשה (פ' דברים) בתורה, און מיט א ברכה לפני' ולאחרי' - קומט דאס דעמולט אראפ למטה מעשרה טפחים,

מ'וויל נאר האבן אז א איד זאל צולייגן דערצו זיין "אצבע קטנה"[30], וואס דעמולט וועט צוקומען די מעלה אז דאס וועט ניט זיין קיין "נהמא דכסופא"[31], נאר עס וועט זיין "קב שלו"[32], ביז וואנעט אז די "תשעה קבים של חבירו" וועלן אויך ווערן "שלו" (כמדובר כמ"פ).

און דעמולט גיים מען בשמחה ובטוב לבב לקבל פני משיח צדקנו, ובעגלא דידן.

*　　*　　*

ט. בהוספה אויף דעם ענין כיוחד וואס איז דא אין די ג' שבועות, ובפרט אין די ניין טעג, אז דעמולט דארף מען מוסיף זיין במיוחד אין "ציון במשפט תפדה ושבי' בצדקה"[32],

וויבאלד אז צדקה איז "מקרבת את הגאולה"[33], ועד"ז דער ענין פון "משפט", ווי דער אלטער רבי[28] טייטשט אפ אז "משפט" בלשון התרגום[34] איז "הלכתא", וואס דאס איז דער ענין פון לימוד התורה, ובפרט דער ענין פון הלכות שבתורה - וואס דורך דערויף ווערט אויפגעטאן דער ענין הגאולה, ווי ער ברענגט דארטן[35] דעם מארז"ל[36] "אין הגליות מתכנסות אלא בזכות המשניות, שנאמר[37] גם כי יתנו (מלשון תנא) בגוים עתה אקבצם".

וואס דערפון איז פארשטאנדיק, אז דורך דער הוספה אין דעם ענין פון "משפט" (לימוד התורה. ובפרט הלכיה) און אין דעם ענין פון "צדקה", ווערט דער "יהפכו ימים אלו "לששון ולשמחה ולמועדים טובים"[38] -

- קומט -

----

29) ר"פ דברים. 30) ראה שהש"ר וקה"ר בהחלתן. 31) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, ריש ע"ד. 32) ב"מ לח, א. 33) ב"ב י, א. 34) ת"א עה"פ וישב כ, יג. 35) ריש ע"ג. 36) ראה ויק"ר פ"ז. ג. 37) הושע ח, י. 38) זכרי' ח, יט. רמב"ם הל' תעניות בסופן. טור או"ח סו"ס תקפ.

הנחה הה' בלתי מוגה

קומט אויך צו דער ענין וואס שטייט אין מדרש תנחומא[39] אז דורך דערויף וואס מ'לערנט די ענינים פון ביהמ"ק, "צורת הבית ותכונתו ומוצאיו ומובאיו גו'"[40], זאגט דער אויבערשטער "אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקין בבנין הבית".

וואס אע"פ אז מ'זאגט אויף דערויף "כאילו כו'", איז אבער פארשטאנדיק, אז ווייבאלד דאס זאגט "הוי' אלקים אמת", און מ'איז אריינגעשריבן געווארן אין "תורת אמת", איז עס ניט קיין דמיון שאיננו אמיתי ח"ו. נאר דער דמיון האט אין זיך דעם אמת - דער ענין פון בנין הבית. נאר דערווייילע איז דער אמת מכוסה[41].

ו. אויף יעדער ענין ווייל מען דאך האבן א ראי' פון הלכה אין נגלה - געפינט מען דאס בנוגע צו כללות ענין התשובה, און בנוגע צו גירות (וואס ביידע ענינים זיינען פארבונדן מיט הקרבת הקרבנות אין בית המקדש):

דער כללות ענין התשובה איז פארבונדן מיט "והתודו את חטאתם"[42], "וידוי דברים"[43], און דער וידוי דברים איז פארבונדן מיט הקרבת קרבן[44] -

און אעפ"כ זאגט מען אז אפי' בזמן שאין ביהמ"ק קיים איז אויך שייך דער ענין התשובה, ביז אין אן אופן אז דורך דעם ענין התשובה ווערט ער נהפך מן הקצה אל הקצה "בשעתא חדא וברגעא חדא"[45].

ביז וואנעט אז המקדש את האשה "על מנת שאני צדיק גמור". איז זי מקודשת. דערפאר וואס "הרהר תשובה בדעתו"[46] און ער איז געווארן א "צדיק גמור" (לויט דער גירסא[47] וואס דער אלטער רבי ברענגט אראפ אין תניא בהקדמה[48]) - וואס דאס איז געזאגט געווארן אפי' בזמן הגלות, בזמן שאין ביהמ"ק קיים.

און אפי' בזמן שביהמ"ק הי' קיים - דארף ער ניט (און מאר ניט) ווארטן ביז ער וועט קומען אין ירושלים, און וועט דארטן מקריב זיין דעם קרבן (חטאת, אשם, וכיו"ב), נאר גלייך ווי ער כאפט זיך אז חטא ועבר ופגם, דארף ער גלייך תשובה טאן, און ניט אפלייגן דעם ענין התשובה אויף קיין איין רגע.

- און -

----

39) צו יד. וראה גם רד"ק שם. 40) יחזקאל מג, יא. 41) ראה גם שיחת שבעה עשר בתמוז ש.ז. ס"ד. 42) נשא ה, ז. 43) רמב"ם רפ"א הל' תשובה. 44) ויקרא ה, ה. רמב"ם שם. 45) זח"א קכט. סע"א. 46) קידושין מט, ב. 47) אור זרוע סקי"ב. 48) ב"א. וראה לקוטי הגהות וכו' לתניא שם אות כד.

און ווי ס'איז פארשטאנדיק בפשטות אז וויבאלד מ'זאגט אז דורך דעם וואס "הרהר תשובה בדעתו" ווערט ער א "צדיק גמור" - האט ער נאך ניט געהאט קיין צייט צו קומען אין ירושלים און מקריב זיין דעם קרבן, און אעפ"כ ווערט ער שוין אנגערופן "צדיק גמור", דערפאר וואס "הרהר תשובה בדעתו".

וואס דערפון איז פארשטאנדיק, אז בזמן שאין ביהמ"ק קיים, ווערט אויפגעטאן שלימות התשובה אויך אן דעם קרבן - און אעפ"כ, כשיבנה ביהמ"ק בפועל, וועט צוקומען דער ענין פון הקרבה הקרבן בפועל.

יא. און דאס איז וואס מ'געפינט בנוגע צו ר' ישמעאל, אז "כתב על פנקסו . . לכשיבנה ביהמ"ק אביא חטאת שמינה"[49]:

בנוגע צו ר"י דארף מען דאך ניט האבן קיינע ראיה אז ער איז געווען "שב בידיעתו"[50] (וואס דוקא דעמולט איז שייך צו ברענגען א קרבן חטאה (ובפרט אז ס'זאל ווערן אנגערופן "חטאת שמינה", וואס באווייזט אויף שלימות הקרבן בכל הפרטים)), ביז צו תכלית השלימות אין דעם ענין התשובה,

און אעפ"כ, "לכשיבנה ביהמ"ק", וואס דעמולט וועט ער האבן די מעגליכקייט מוסיף זיין אין דעם ענין התשובה - איז "אביא חטאת שמינה". כדי אז ביי אים זאל אויך צוקומען די שלימות וואס קומט צו דורך הקרבת הקרבן בפועל (ביז וואנעט אז "כתב על פנקסו כו'", כדי אז ס'זאל ניט קענען זיין קיין ענין של שכחה - ע"ד ווי מ'זאגט אז "הנוני נאכן על פנקסו"[51]).

יב. עד"ז געפינט מען אויך אין דעם ענין הגירות (וואס כללות ענין הגירות איז פארבונדן מיט דעם ענין התשובה, וויבאלד אז דורך דערויף ווערט ער א נייע מציאות, ביז אין אן אופן אז "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי"[52]):

בזמן שביהמ"ק הי' קיים, איז דער גיור געווען פאר-בונדן מיט א קרבן[53], און אעפ"כ, ווען א גר איז זיך מגייר בזמן הזה (ווען מ'איז ניט שייך מקריב זיין א קרבן), איז ער א גר גמור בכל הפרטים.

און ע"ד ווי ר"י "כתב על פנקסו . . לכשיבנה ביהמ"ק אביא חטאת שמינה". איז עד"ז בנוגע צו אלע גרים וועלכע האבן זיך מגייר געווען בזמן שאין ביהמ"ק קיים, אז כשיבנה

- ביהמ"ק -

----

49) שבת יב, ב. 50) שבועות כו. ב. וש"נ. 51) שם כד, ב במשנה. 52) יבמות כב, א. וש"נ. 53) כריתות ט, א. רמב"ם הל' איסו"ב פי"ג ה"ד.

הנחה הה' בלתי מוגה

ביהמ"ק וועלן זיי דארפן ברענגען דעם קרבן וואס איז פאר-בונדן מיט דעם ענין הגירות[54] - אע"פ אז אויך לפנ"ז (ווען ס'איז נאך ניטא דער ביהמ"ק) איז ער געווען א גר גמור בנוגע לכל הענינים.

יג. עפ"ז איז אויך פארשטאנדיק בנדו"ד - אז דורך דעם לימוד פון הל' ביהב"ח בזמן הזה (ווען ס'איז ניטא דער ביהמ"ק בפועל), ווערט אויפגעטאן דער ענין פון "בנין הבית",

[בדוגמא ווי מ'זעט אין דעם ענין התשובה און אין דעם ענין הגירות, אז אויך בזמן הזה ווען ס'איז ניטא הקרבת הקרבנות, ווערט אויפגעטאן דער ענין התשובה והגיור בשלימות],

און לאידך איז עס קיין סתירה ניט צו דעם וואס מ'זאגט אז דאס איז "כאילו הם עוסקין בבנין הבית" - ווארום כשיבנה ביהמ"ק בפועל וועט צוקומען נאך אן ענין:

נוסף צום לימוד אין הל' ביהב"ח, וועט מען זיך אויך משתתף זיין אין בנין ביהמ"ק בפועל - ווי דער רמב"ם[55] ברענגט אראפ די דעה אז דער ביהמ"ק השלישי וועט געבויט ווערן בידי אדם, ע"י משיח צדקנו, און יש מקום לומר אז אלע אידן וועלן זיך אין דעדויף משתתף זיין, בדוגמא ווי ס'איז געווען אין בנין המשכן[56], וואס "משכן איקרי מקדש" און "מקדש איקרי משכן"[57].

יד. אין הל' ביהב"ח[58] זאגט דער רמב"ם: "בנין שבנה שלמה כבר מפורש במלכים, וכן בנין העתיד להבנות אע"פ שהוא כתוב ביחזקאל אינו מפורש ומבואר, ואנשי בית שני כשבנו בימי עזרא בנוהו כבנין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל".

איז ידוע די קושיא וואס דער תויו"ט[59] פרעגט: ווי שטימט דאס דערמיט וואס דער רמב"ם שרייבט בהקדמתו לפיהמ"ש אז דער תועלת וואס קומט ארויס פון מסכת מדות איז, אז מ'זאל וויסן ווי אזוי צו בויען דעם ביהמ"ק השלישי:

דער רמב"ם שרייבט בהקדמתו לפיהמ"ש[60] אז ענינה פון מס' מדות איז "ספור . . מדת המקדש וצורתו ובנינו וכל ענינו, והתועלת שיש בענין ההוא, כי כשיבנה במהרה בימינו יש לשמור ולעשות התבנית ההוא והתבנית והצורות והערך מפני שהוא ברוח הקודש, ככו שאמר[61] הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל".

- ובדרך] -

---

54) רמב"ם שם ה"ה - ע"פ כריתות שם. 55) הל' מלכים ספי"א. 56) רמב"ם הל' ביהב"ח פ"א הי"ב. 57) עירובין ב, א. 58) פ"א ה"ד. 59) בפתיחה למס' מדות. 60) ד"ה והחלק הששי קרוב לסופו. 61) דה"א כח, יט.

הנחה הח' בלתי מוגה

[ובדרך אגב - פארשטייט מען דערפון פארוואס האט דער רמב"ם אריינגעשטעלט הלכות בית הבחירה אין ספרו "יד החזקה" (חוץ די ענינים וואס זיינען פארבונדן מיטן ארון - כמדובר אמאל בארוכה), אע"פ אז לכאו' איז "מאי דהוה הוה" -

וואָרום ס'איז נוגע צו וויסן ווי אזוי מ'זאל בויען דעם ביהמ"ק השלישי - כידוע אז דער רמב"ם האט אריינגעשטעלט בספרו אויך די הלכות וואס זיינען פארבונדן מיט לע"ל, ע"ד הלכות מעשה הקרבנות וכיו"ב, ועד"ז איז אויך פארשטאנדיק בנוגע צו הלכות בית הבחירה].

איז ניט פארשטאנדיק: וויבאלד אז "בנין העתיד (וואס שטייט אין יחזקאל) . . אינו מפורש ומבואר", און דער בית שני (וועגן וועלכן עס רעדט זיך אין מסכת מדות) איז געווען "כבנין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל" - איז ווי קען מען זאגן אז דער לימוד פון די ענינים פון בית שני (מסכת מדות) איז נוגע אז מ'זאל וויסן ווי צו בויען דעם ביהמ"ק - דער "בית שני" איז דאך מערניט ווי "מעין דברים המפורשים ביחזקאל", ד.ה. אז דער ביהמ"ק השלישי וועט זיין אנדערש פון בית שני?!

ונוסף לזה: מ'זעט דאך אז עס זיינען דא שינויים צווישן דעם ביהמ"ק הראשון מיטן ביהמ"ק השני (און צווישן ביידע מיטן משכן), ביז וואנעט אז "בנין העתיד . . אינו מפורש ומבואר", אין אים וועלן זיין נאכמער שינויים - איז ווי שטימט דאס דערמיט וואס ס'שטייט אז "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל", אז אלע פרטים פון דעם ביהמ"ק זיינען איבערגע- געבן געווארן צו דוד המלך אין דער מגילה[62] (און דערנאך האט דאס דוד איבערגעגעבן צו שלמה[63])?

וכידוע די תשובה פון דעם תת"ס[64] בזה, מיט דער גאנצער שקו"ט בזה וואס ברענגט זיך אראפ אין דעם ספר מעשי למלך[65] - א ספר פון א געוואלדיקן מאריך, וואס אויף יעדער הלכה אין הל' ביהב"ח שרייבט ער כו"כ עמודים ודפים, און איז "מאסף לכל המחנות", ער ברענגט אראפ אלע דעות פון ראשונים ואחרונים.

סו. וועט מען דאס פארשטיין בהקדים נאך אן ענין:

שיטת הרמב"ם (גענומען פון כו"כ מדרז"ל[66]) איז אז דער ביהמ"ק השלישי וועט געבויט ווערן בידי אדם - דורך משיח צדקנו.

- ולאידך -

---

62) ירושלמי מגילה פ"א ה"א. 63) מדרש שמואל פט"ו.
64) בשו"ת חאו"ח סר"ח. חיו"ד סרל"ו. 65) לרמב"ם הל' ביהב"ח שם - ב, א ואילך. 66) נסמנו בלקו"ש חי"ג ע' 84 הע' 36.

הנחה הה' בלתי מוגה

ולאידך איז אויך דא די דעה (פון רש"י וחוס׳[67] - געגומען פון כו"כ מדרז"ל[68]) אז דער "מקדש דלעתיד . . יגלה ויבוא משמים, שנאמר[69] מקדש אד׳ כוננו ידיך" (וואס דערפאר וועט ער זיין א בנין נצחי[70]).

איז ידוע דער חיווך בזה[71] - ע"פ המבואר אין גמרא[72] אז עס זיינען דא צוויי אופנים אין דער גאולה: אין אן אופן פון "זכו", וואס דעמולט איז די גאולה אין אן אופן פון "אחישנה"; אדער אין אן אופן פון "לא זכו", וואס דעמולט איז די גאולה "בעתה"[73].

ד.ה. אז אויב די גאולה וועט זיין אין אן אופן פון "לא זכו", וועט דער ביהמ"ק געבויט ווערן בידי אדם (דורך משיח צדקנו), און אויב די גאולה וועט זיין אין אן אופן פון "זכו", וועט דער ביהמ"ק נתגלה ווערן "משמים", ע"י הקב"ה.

טז. עפ"ז איז פארשטאנדיק אז דער רמב"ם מוז פסק׳נען להלכה אז דער ביהמ"ק וועט געבויט ווערן ע"י משיח צדקנו (בידי אדם):

אויב דער רמב"ם וועט פסק׳נען להלכה אז דער ביהמ"ק וועט נתגלה ווערן "משמים", ע"י הקב"ה, ד.ה. אז ער פסק׳נט אפ אז די גאולה וועט זיין אין אן אופן פון "זכו" - איז עס מכריח די בחירה פון אידן אז זיי מוזן צוקומען צו דער דרגא פון "זכו", און מ׳זאגט דאך אז "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"[74]

וואס אע"פ אז ס׳איז דא דער ענין וואס הכל גלוי וידוע, און אע"פ איז די ידיעה ניט מכריח די בחירה פון אידן[75] - קען מען אבער דערפון ניט מאכן קיין הלכה אין הורה, וואס "זאת ההורה לא תהא מוחלפת"[76] - וואָרום אויב עס ווערט "לבא לפומא גליא"[77], און עס קומט אראפ בגלוי אין הורה, אלס דיבורו של הקב"ה ("רוח ה׳ דבר בי ומלהו על לשוני"), איז עס מכריח אז דער מעשה בנ"א זאל זיין אין דעם אופן[78].

- און -

---

67) סוכה מא, סע"א. 68) נסמנו בלקו"ש שם. 69) בשלח טו, יז. וראה פרש"י עה"פ. 70) ראה זח"ג רכא, א. 71) לקו"ש שם. וראה גם מעשי למלך שם (מא, א ד"ה שוב ראיתי). 72) סנה׳ צח, סע"א. 73) ל׳ הכתוב - ישעי׳ ס, כב. 74) ברכות לג, ב. פרש"י עה"פ עקב י, יב. 75) ראה רמב"ם הל׳ תשובה ספ"ה. 76) עיקר הט׳ מי"ג עיקרים. וראה גם רמב"ם הל׳ יסוה"ת רפ"ט. הל׳ מלכים פי"א סוף ה"ג. פיהמ"ש לסנה׳ פ׳ חלק יסוד התשיעי (ע"פ הוצאת הרב קאפח). 77) ראה קה"ר פי"ב, י. ועוד. 78) ראה לקו"ש ח"ה ע׳ 132 הע׳ 3.

און דערפאר ווען דער רמב"ם דאדף פסק'נען די הלכה אין ספר "יד החזקה" (אין אן אופן פון "זאת התורה לא תהא מוחלפת") - מוז ער אראפברענגען דעם פס"ד לויט דעם אופן פון "לא זכו" (אז דער ביהמ"ק ווערט געבויט ווערן בידי אדם, דורך משיח צדקנו),

וואס דעמולט איז אויך בשעת די גאולה ווערט זיין אין אן אופן פון "זכו", און דער ביהמ"ק ווערט געבויט ווערן בידי שמים, איז אין דערויף נכלל דער בנין ביהמ"ק וואס איז בידי אדם ("לא זכו"), וויבאלד אז "יש בכלל מאתים מנה"[79], כדלקמן.

יז. והביאור בזה - בהקדים נאך אן אופן אין דעם תיווך צווישן דער דעה אז דער ביהמ"ק וועט געבויט ווערן בידי אדם, מיט דער דעה אז ס'וועט זיין בידי שמים:

אויך ווען דער ביהמ"ק וועט געבויט ווערן בידי אדם (ע"י משיח צדקנו), וועט אין דערויף אויך זיין אן ענין וואס איז בידי שמים (ע"י הקב"ה), ועד"ז לאידך, אז אין דעם ענין וואס איז בידי שמים, איז אויך נכלל דער בנין בידי אדם (וויבאלד אז "אלו ואלו דברי אלקים חיים"[80]).

והביאור בזה:

וויבאלד אז דער בית שני איז געווען "מעין דברים המפורשים ביחזקאל" - איז פארשטאנדיק, אז בשעת מ'וועט בויען (בידי אדם) דעם ביהמ"ק השלישי, וועט מען אים צום אלעם ערשטן בויען לויט ווי עס שטייט אין מסכת מדות, און לויטן פס"ד פון דעם רמב"ם אין הלכות בית הבחירה,

ובפרט בנוגע צו די דינים אויף וועלכע מפרשי הרמב"ם זיינען אויך מסכים, כידוע דער כלל[81] אז בשעת מפרשי הרמב"ם קריגן נישט אויף אים, איז עס א הוכחה אז זיי האלטן אזוי ווי דער רמב"ם, ובמילא ווערט דאס אן הלכה פסוקה אן קיין שקלא וטריא,

און בנוגע צו די פרטים אין "בנין העתיד" וועלכע זיינען נישט "מפורש ומבואר" - איז וויבאלד אז דעמולט וועלן זיין "אהרן ומשה עמהם"[82], און אויך יחזקאל, וועט מען ביי אים פרעגן די אלע פרטים וועלכע זיינען נישט "מפורש ומבואר", ובמילא וועט מען וויסן ווי אזוי צו בויען.

- און -

---

79) ב"ק עד. א. ועוד. 80) עירובין יג. ב. 81) ראה בשל"כ הל' כלאים פ"ט הי"א ובס' שנסמנו בשד"ה כללי הפוסקים ס"ו סק"א. 82) יומא ה, ב. וראה תוד"ה אחד - פסחים קיד, ב.

הנחה הת' בלתי מוגה

און ווי דער חת"ם איז מבאר אז דער אויבערשטער האט מלכתחלה אנגעזאגט אז בא יעדן ביהמ"ק וועט ער באווייזן דורך די נביאים אין וועלכן אופן מ'זאל אים בויען - וואס אין דערויף באשטייט דער "כיד ה' עלי השכיל".

און דערנאך וועט אויך זיין דער ענין פון בידי שמים (ע"י הקב"ה)[83] - בדוגמא ווי מ'געפינט אין דעם ענין הקרבנות, אז כ'האט געדארפט ברענגען דעם אש "מן ההדיוט" ("מצוה להביא מן ההדיוט"), און דערנאך איז אראפגעקומען דער אש "מן השמים"[84].

ווי מ'געפינט אז ביום השמיני למילואים איז געווען דער "ותצא אש מלפני ה'"[85]: אין אלע שבעת ימי המילואים איז געווען נאר דער אש "מן ההדיוט", און ביום השמיני האט זיך אויפגעטאן אז ס'איז אראפגעקומען דער "אש מן השמים",

און דורך דערויף איז געווארן א שינוי אין דער גאנצער מציאות פון דעם משכן, אין די קרבנות און אין דעם מעמד ומצב פון אידן - וויבאלד אז דאס איז געווען די הוכחה אויף השראת השכינה, ווי דש"י[86] ברענגט אראפ אז משה רבינו האט געזאגט צו אידן אז "ע"י קרבנותיו ועבודתו (של אהרן) תשרה שכינה בכם".

יח. עפ"ז איז פארשטאנדיק דער חילוק צווישן ביידע דעות:

בשעה עס קומט צו אן ענין בידי שמים (ע"י הקב"ה) אויף אן ענין וואס איז בידי אדם (ע"י משיח צדקנו) - ווערט דאס א נייע מציאות לגמרי. ביז אז מ'זאגט אויף דערויף "מקדש אד' כוננו ידיך" (ניט ווי דער ביהמ"ק הראשון און ביהמ"ק השני, וועלכע זיינען געווען בידי אדם),

איז פארשטאנדיק, אז דעמולט ווערט דאס אנגערופן בידי שמים, וויבאלד אז ס'איז געווארן א נייע מציאות ("מקדש אד' כוננו ידיך") - ולאידך. איז אין דערויף נכלל דער בנין בידי אדם, וויבאלד אז דער בנין כפשוטו איז געווען בידי אדם.

ובדוגמא ווי מ'זאגט "יש בכלל מאתים מנה" - וואס אין דערויף זיינען דא צוויי ענינים:

א) אין "מאתים" איז דא צוויי מאל "מנה", ב) עס ווערט א מציאות חדשה וואס ווערט אנגערופן "מאתים".

וואס דאס איז דאך נוגע צו דעם ענין פון צדקה:

- בשעת -

----

83) ראה גם בעשי למלך שם. 84) עירובין סג, א. פרש"י עה"פ ויקרא א, ז. 85) שמיני ט, כד. 86) עה"פ שם, כג.

הנחה הת' בלתי מוגה

בשעה ער האט א "מנה", איז ער נאך אן עני, און ער קען מקבל זיין צדקה; ווען ער האט אבער "מאתים זוז", ווערט ער א נייע מציאות: ער ווערט אוים "עני", און ער טאר מערניט מקבל זיין צדקה[87].

ועפ"ד המבואר לעיל (ס"י-יב) בנוגע צו כללות ענין התשובה און ענין הגירות - אז ס'איז דא א חילוק צווישן דעם ענין התשובה והגירות ווי דאס איז בזמן הזה (ווען ס'איז נאך ניטא דער ענין פון הקרבת הקרבנות), לגבי ווי עס וועט זיין לע"ל, ווען מ'וועט קענען מקריב זיין די קרבנות וועלכע זיינען דערמיט פארבונדן - וויבאלד אז דורך הקרבת הקרבן ווערט דאס באופן נעלה יותר.

ועד"ז איז פארשטאנדיק בנדו"ד: דורך דערויף וואס עס קומט צו אן ענין בידי שמים (ע"י הקב"ה) - ווערט דער גאנצער ביהמ"ק א מציאות חדשה, "מקדש אד' כוננו ידיך"; ולאידך - מצד דערויף וואס "יש בכלל מאתים מנה", איז אין דערויף נכלל דער בנין בידי שמים.

יט. עפ"ז פאלט אפ די שאלה הידועה: וויבאלד אז אין זהר (פנימיות התורה) שטייט בפשטות אז דער ביהמ"ק השלישי וועט זיין בידי שמים (ביז וואנעט אז רש"י און תוס' ברענגען דאס אויך אין נגלה דתורה) -

איז ווי קומט דאס אז דער רמב"ם פסק'נט אפ אז דער ביהמ"ק השלישי וועט געבויט ווערן בידי אדם, און קיינער פון מפרשי הרמב"ם (דער רדב"ז, דער ב"י, און דער משנה למלך וכו') שטעלט זיך ניט אויף דערויף (ד.ה. אז זיי נעמען אן דעם פס"ד פון רמב"ם)?!

וואס צווישן מפרשי הרמב"ם איז דאך אויך דא דער בית יוסף - וואס ער איז דאך געווען פון די "מארי דרזין", ווי ס'איז פארשטאנדיק פון ספרו מגיד מישרים, און ווי מ'זעט אז אין ספרו (ב"י) ברענגט ער אראפ כמה ענינים וואס זייער יסוד איז אין ספר הזהר, וכידוע אז בהנהגתו זיינען געווען כו"כ ענינים ע"ד הסוד וכו' - און אעפ"כ שטעלט ער זיך ניט אויף דעם וואס דער רמב"ם זאגט אז דער ביהמ"ק השלישי וועט געבויט ווערן בידי אדם -

ווארום דורך דערויף וואס לאחרי הבנין בידי אדם קומט צו אן ענין בידי שמים - ווערט דער ביהמ"ק א מציאות חדשה, אז דאס איז "מקדש אד' כוננו ידיך". בידי שמים.

כ. עפ"ז וועט ווערן פארענטפערט די קושיא פון דעם תוי"ט

- וואס -

----

87) רמב"ם הל' מה"ע פ"ט הי"ג. טושו"ע יו"ד ר"ס רנג.

הנחה הת' בלתי מוגה

- וואס איז דער הועלה וואס קומט ארויס פון דעם לימוד פון מסכת מדות. אז מ'זאל וויסן ווי אזוי צו בויען דעם ביהמ"ק השלישי - בשעה אז "בנין העתיד . . אינו מפורש ומבואר", און דער בית שני (וואס וועגן אים רעדט זיך אין מסכת מדות) איז געווען מערניט ווי "מעין דברים המפורשים ביחזקאל":

דורך דעם וואס מ'לערנט וועגן דעם ביהמ"ק השני, אין מסכת מדות און אין רמב"ם הל' ביהב"ח - ווערט אויפגעטאן דער ענין פון "אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקין בבנין הבית" (בדוגמא ווי "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה"[88]) - מ'בויעט א ביהמ"ק בדוגמת "בית שני" (וואס וועגן אים לערנט מען).

און דערנאך וועט מ'וועט דארפן בויען דעם ביהמ"ק השלישי - וועט מען וויסן ווי אזוי צו בויען די אלע פרטים פון ביהמ"ק השלישי וועלכע וועלן זיין אזוי ווי דער "בית שני" (וויבאלד אז דער "בית שני" איז געווען "מעין דברים המפורשים ביחזקאל"):

און בנוגע צו די אנדערע פרטים אין "בנין העתיד" וועלכע זיינען ניט "מפורש ומבואר" - איז וויבאלד אז בביאה ביאה צדקנו איז "ההזור הנבואה לישראל"[89] און עס וועלן זיין "אהרן ומשה עמהם", און אויך יחזקאל - וועט מען דורך זיי וויסן די אלע פרטים וועלכע דארפן צוקומען אין ביהמ"ק השלישי לגבי ביהמ"ק השני.

וואס דערמאר איז נוגע צו וויסן די אלע פרטים פון דעם "בית שני" - וויבאלד אז אין ביהמ"ק השלישי וועלן זיין כו"כ פרטים אזוי ווי אין דעם "בית שני". נאר עס וועלן צוקומען נאך פרטים.

כא. דער כלליות הענין וואס מ'דארף האבן אז דער ביהמ"ק השלישי זאל געבויט ווערן בידי אדם איז - כדי אז מ'זאל ניט זיין קיין "נהמא דכסופא".

וואס אע"פ אז מ'האט שוין יוצא געווען מיט מעשינו ועבודתנו במשך כל זמן הגלות (נאך דערויף וואס ס'איז שוין "כלו כל הקיצין"[90]). אין אן אופן וואס איז ביותר שאת וביתר עוז וויפל מ'קען מאנען פון א בו"ד וואס געפינט זיך אין דעם חושך כפול ומכופל פון גלות, וואס "אותותינו לא ראינו גו' ולא אתנו יודע עד מה"[91],

- ובידוע -

---

88) מנחות בסופה. שו"ע אדה"ז או"ח ס"א סי"א. 89) אגרת תימן להרמב"ם (אגרות הרמב"ם ע' 66). 90) סנהדרין צז, ב. 91) תהלים עד, ט.

הנחת הת' בלתי מוגה

וכידוע דער פתגם פון רלוי"צ באַרדיטשאָווער וואָס ער האָט געזאָגט מיט אַ טענה צום אויבערשטן און אַלס אַ לימוד זכות אויף אידן - אַז דעם ענין פון ג"ע והפכו האָט דער אויבערשטער אַריינגעשטעלט אין די ספרים, משא"כ די תאוות און כל הטוב הגשמי פון עוה"ז האָט ער אַוועקגעשטעלט אין אַן אופן אַז מ׳זעט דאָס בעיני בשר, און מ׳קען דאָס אָנטאַפּן מיטן חוש המישוש פון דעם יד הגשמי, בחיי יום יום!

אָבער אעפ"כ וויל מען האָבן אַז אפי׳ דער פרט פון בנין ביהמ"ק זאָל אויך ניט זיין אין אַן אופן פון "נהמא דכסופא" - וואָס דערפאַר וויל מען האָבן אַז דער ביהמ"ק השלישי זאָל געבויט ווערן בידי אדם.

וכמדובר אַמאָל באַרוכה[92] אַז אפי׳ לויט דער דעה אַז דער ביהמ"ק השלישי "יתגלה ויבוא משמים" - וועלן אָבער אידן אַוועקשטעלן אויף צוריק די שערים וואָס "טבעו בארץ שערי׳"[93], וואָס די שערים זיינען געמאַכט געוואָרן בידי אדם, און דער דין[94] איז אַז דורך דעם וואָס מ׳שטעלט אַוועק די דלתות איז מען קונה כל הבנין כולו.

ונוסף לזה: וועלן כשיח צדקנו ודעם קומען און וועט בויען דעם ביהמ"ק, וועט יעדער איד זיך משתתף זיין אין בנין ביהמ"ק, און דורך דערויף וועט ער האָבן אַ חלק און אַ השתתפות אין דעם גאַנצן ביהמ"ק - סיי אין דעם ענין וואָס איז בידי אדם. און סיי אין דעם ענין וואָס איז בידי שמים ("מקדש אד׳ כוננו ידיך"), ווי ער פסק׳נט אפ אין הנהוסא אַז דורך דעם וואָס מ׳לערנט הל׳ בית הבחירה איז "אני מעלה עליהם כאילו הם עסוקין בבנין הבית".

וואָס דאָס איז אַן ענין וואָס איז געזאָגט געוואָרן דורך "הוי׳ אלקים אמת", און ס׳איז געוואָרן אַ דין אין "תורת אמת". וואָס "זאת התורה לא תהא מוחלפת".

ויה"ר אַז ס׳זאָל זיין בקרוב ממש - צי באופן כך אָדער באופן כך. אַבי אַז ס׳זאָל זיין דער עיקר - אַז אידן טוען "תשובה . . וכיד הן נגאלין"[95], בשעתא חדא וברגעא חדא - בדוגמא ווי דער ענין התשובה. ועאכו"כ בנוגע צו דער גאולה וואָס וועט זיין ע"י הקב"ה.

און ס׳זאָל זיין בקרוב ביטינו ממש. למטה מעשרה טפחים, בחסד וברחמים, "ושמחת עולם על ראשם"[96].

* * *

- כב. -

---

92) לקו"ש חי"א ע׳ 98 הע׳ 61. שיחה אור ליום ג׳, ער"ח כ"א תשל"ו. 93) איכה ב, ט. במדב"ר פט"ו. יג. איכ"ר פ"ב, יג. 94) ראה ב"ב נג. ב. וראה שערי זהר לסוכה שם. 95) רמב"ם הל׳ תשובה פ"ז ה"ה. 96) ישעי׳ לה, י. נא, יא.

הנחה הת׳ בלתי מוגה